

Vít Hloušek, Lubomír Kopeček (eds.):

DEMOKRACIE

Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie

Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy Univerzity 2003, 379 str.

Snad žádný z termínů politologického diskursu si nepřipsal tolik různých adjektiv jako termín demokracie. Samozřejmě, jedná se o termín, s nímž má západní civilizace co do činění již více než dvě a půl tisíciletí. Nehledě na tuto skutečnost ovšem demokracie stále zůstává námětem četných diskusí, odborných i laických úvah, přičemž je zcela zřejmé, že ani v budoucnosti nedojde k jejich redukci. Příčinou je především rozmanitost a protichůdnost adjektiv, která jsou k termínu demokracie připojována a na jejichž základě dochází ke sporům a konfrontacím, a také k budování ideových skupin a škol, které propagují různá pojetí demokracie. Vnést rád do tohoto vnitřního zmatení jednotlivce uvažujícího o demokracii může bezpochyby pouze dobrá znalost různých pohledů na demokracii.

Nejnovějším počinem české politologie k tématu demokracie je publikace „Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie“ editorů Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka, vydaná v ediční řadě *Sborníky* Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity v Brně. Šestice politologů z brněnské Fakulty sociálních studií – vedle editorů Stanislav Balík, Ondřej Císař, Petr Fiala a Miroslav Mareš – nabídla čtenáři na téměř čtyřech stech stranách textu intenzivní a v mnoha směrech vyčerpávající přehled toho, co již bylo o demokracii napsáno význačnými autory starších období i současnosti, v poslední části knihy pak také určitý výhled do budoucna.

V předmluvě editoři uvádějí, jaká je jejich ambice – nabídnout českému čtenáři, primárně

studentovi politologie a příbuzných disciplín, kompendium věnované otázce demokracie, tedy určitý sumář poznatků o demokracii, k němuž pak může čtenář doplňovat podrobnější znalosti na bázi dalšího studia konkrétního fenoménu popsání v některé z částí knihy. Takovému záměru dobře slouží např. seznamy použité literatury, které jsou za každou z kapitol.

V první kapitole je představen fenomén demokracie v historickém přehledu a také v teoretickém rámci. Zajímavé jsou zejména pasáže věnované přímé demokracii, resp. úvahám o možnosti zavedení elektronické demokracie jako „permanentního hlasování všech občanů“. Vizí, že v budoucnosti by mohly být např. zákony schvalovány tak, že ve smluvenou hodinu zasedneme k počítačům a odklikneme „ano“ či „ne“, děším své studenty již několik let. Zcela se tedy shodují s autory, že taková forma „demokracie“ je zcela nežádoucí, protože bychom byli vystaveni výraznému riziku manipulace s hlasujícími. Dočkali bychom se tak toho, co Alexis de Tocqueville nazval „tyrání většiny“; v tomto případě navíc většiny, která by byla zcela anonymní.

V této souvislosti vidím jako velice šťastné, že po kapitole o přímé demokracii následuje text O. Císaře věnovaný „klasikům“ politického myšlení věnovaného otázce demokracie – Platónovi a Aristotelovi. Na obou autorech je možné dokumentovat, jak velký důraz byl v athénské demokracii kladen na občanské ctnosti a také na vzdělání. Ctnost a porozumění politice a jejím pravidlům jsou nutným předpokladem dobrého rozhodování, ať je činěno politikem nebo voličem. Právě v této oblasti bychom mohli vidět příčiny pochyb o naší vlastní demokracii.

V diskusích odborníků i novinářů o současné demokracii se mnohdy objevují stesky nad absencí stabilní „politické třídy“ či – jak jsme si spíše zvykli říkat – občanské společnosti. Postrádala ji ovšem velká část myslitelů, kteří se věnovali demokracii. Také Aristotelés, mnohdy stavěný do pozice „demokratického“

protipólu „autoritářského“ či dokonce „totalitního“ Platóna, nabízí jako nejlepší možné zřízení kombinaci demokracie a oligarchie – tedy prvek všeobecnosti v kombinaci s prvkem elitářským. Obava z „tyranie většiny“ jako vlády „neobeznámených s politikou“ je leitmotivem řady pozoruhodných prací politického myšlení a politické filozofie (von Hayek, Mosca, Pareto, Schumpeter), kterými se recenzovaná práce rovněž relativně podrobně zabývá.

V dílech mnoha autorů se termín demokracie stává ideálem, k němuž se blížíme. Demokracie je tedy limitou a konkrétní podoby politických systémů bychom měli pojmenovat jinak. Z této myšlenky vychází např. Robert Dahl a jeho koncepce polyarchie, tedy „vlády mnohých“. Jak v kapitole o polyarchii píše M. Mareš, Dahl takto označil „rozvinuté západní země“ a snažil se je typologicky oddělit od zemí, které rovněž máme tendenci označovat jako demokracie, ovšem pouze z hlediska naplňování formálních procedur, např. konání voleb apod. (takové země nacházíme např. na území bývalého Sovětského svazu). Jinou možností, jak odlišit „faktické“ a „formální“ demokracie, je užívání negativních přívlastků (hybridní, defektní apod.) či novotvarů (demokratura). O těchto konkrétních podobách politických zřízení současnosti pojednává kapitola V. Hlouška a L. Kopečka *Hybridní demokracie*.

Kapitole o hybridních demokraciích předchází text S. Balíka věnovaný totalitárním a autoritativním režimům, tedy o nepřátelích demokracie, abychom použili termín z patitulu knihy. Autor prezentuje klasické typologie a klasifikace totalitních a autoritativních režimů (Friedrich, Brzezinski, Sartori, Arendtová, Aron, Linz, Stepan).

Pozoruhodné je také zařazení kapitol věnovaných specifickým fenoménům spojeným se soudobou, „postmoderní“ podobou západních demokracií. Vedle již zmíněné kapitoly věnované Dahlově koncepci polyarchie musíme zmínit také kapitolu *Pluralismus a (neo)kor-*

poratismus autorů P. Fialy a M. Mareše, v níž je prezentována úloha a funkce zájmových skupin v soudobých demokraciích.

V závěrečné části práce se autoři pokoušejí o „prognózu“ demokracie. L. Kopeček demonstruje dvě vize budoucnosti liberální demokracie na binární opozici „konečné vítězství“ (F. Fukuyama) vs. „střet civilizací“ (S. Huntington). O. Císař pak prezentuje koncept globálního vládnutí, do něž by vedle států jako „monopolních“ hráčů měli vstoupit další aktéři, zejména mezinárodní nevládní organizace.

Omězený prostor recenze mi neumožňuje zabíhat do detailů; některé z kapitol knihy jsem vůbec nezmiňoval, resp. jsem je uvedl pouze velice stručně a zkratkovitě. To nic nemění na tom, že recenzovaná publikace je podnětným kompendiem, které může sloužit jako výborně strukturovaná a odborně fundovaná vysokoškolská učebnice v celé škále předmětů od dějin politického myšlení a politické filosofie na straně jedné až po komparativní vládnutí a rozvojová studia na straně druhé. V tomto smyslu mohu knize přát především to, aby si našla cestu nejen ke studentům, ale také k vysokoškolským pedagogům.

Ladislav Cabada

George Tsebelis:

**VETO PLAYERS
How Political Institutions Work**

Princeton, Princeton University Press
2002, 317 s.

V Řecku narozený a ve Spojených státech působící politolog George Tsebelis ukazuje ve své nové knize *Veto Players. How Political Institutions Work*, že tomu, kdo je schopný transcendovat metodologické a sociální bariéry mezi americkou a kontinentální polito-